

not only governed by mandatory programs (programs have the character of recommendations). Its contents, methods and organizational forms less regulated than in education. Due to the fact that the time limit and extracurricular work history combined with common goals, objectives and content, that the latter is a continuation, an important part of school history education in general should conduct further scientific research in the organization of extracurricular work in the modern school. Further study of problems of methodological principles of formation of professional readiness of history teachers to extracurricular work history, particularly on interdisciplinary basis of extracurricular work with high school students using ICT.

Key-words: extracurricular work history, class work, extracurricular activities, teaching the basics of organization extracurricular work, «extracurricular work organization in profile school,» «forms and methods of learning of students with history in school time».

УДК 371.123:39:371.13.93

Сідельник Н.В.

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЕТНОКУЛЬТУРНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ

У статті розкривається сутність поняття гуманізм, гуманізація, гуманістичний підхід до освіти. Розглядається теоретичні аспекти гуманізації навчально-виховного процесу вищого навчального закладу. Визначені основні вимоги за яких відбувається процес гуманізації в етнокультурній підготовці вчителя історії.

Ключові слова: гуманізм, гуманізація, гуманістичний підхід, професійна підготовка вчителя, ціннісні орієнтації, загальнолюдські і національні цінності.

Постановка проблеми. Сучасний процес гуманізації вищої школи вимагає від кожного суб'єкта педагогічного процесу відповідної моральної позиції, він спричиняється до перебудови свідомості з орієнтацією її на гуманістичні, загальнолюдські цінності, на новий стиль мислення і стиль педагогічної діяльності, пронизаний духом гуманізму. У складні для нашої країни часи, коли гостро постає питання про цінність людського життя, нагальною потребою постає повернення до основного принципу нормального функціонування суспільства – гуманізму.

Аналіз актуальних досліджень. Звернення до ідей гуманізму в освітніх системах минулого представлене у працях П. Блонського, Я. Коменського,

В. Сухомлинського, Л. Толстого, К. Ушинського та ін., створює підстави для розгляду освітнього процесу як системи гуманістично-орієнтованої взаємодії педагогів і студентів. Так, К. Ушинський згадував, як його вчителі подавали приклад справедливості, гуманного, доброзичливого ставлення до студентів, високоморальних особистісних якостей. Це проявлялось не лише на лекціях, але й у самому педагогічному середовищі університету [6, 302].

В. Сухомлинський прагнув створити таке виховне середовище у школі, щоб воно викликало у кожної дитини потребу самовдосконалення [5, 496–498]. Педагогічне середовище навчального закладу потенційно створює багаті можливості впливу на розвиток особистості – від адаптивної самоорганізації до свідомого управління собою. Воно сприяє активізації особистісного-професійного розвитку і саморозвитку особистості.

Мета дослідження – визначити сутність процесу гуманізації в професійній підготовці вчителя історії.

Методи дослідження – теоретичний аналіз і синтез філософської, педагогічної та психологічної літератури. Системний аналіз дозволив визначити основні концептуальні підходи до розуміння сутності гуманізму.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що сучасний процес гуманізації життя суспільства пов'язаний із утвердженням пріоритету загальнолюдських цінностей. Виявлення сутнісних характеристик гуманізації освіти вимагає розгляду ключового поняття – гуманізму. Гуманізм у загальнофілософському розумінні – це соціально-ціннісний комплекс ідей, якими утверджується ставлення до людини як до найвищої цінності в світі, проголошується її право на свободу, щастя, розвиток і творчий прояв власних фізичних і духовних сил. У цьому зв'язку гуманізм становить ідейну основу такого світогляду до навколишнього природного й соціального середовища, будуються навколо одного центру – людини. Людина стає системоутворюючим фактором, ядром гуманістичного світогляду [8, с. 130].

Гуманізм, у нашому дослідженні ми розглядаємо, як людяність, високий рівень психологічної терпимості, м'якість у людських відносинах, пошана до особи та її гідності [1]. Гуманізм передбачає любов до людей, милосердя, чуйність, доброту, співпереживання, терпимість, розуміння цінності й індивідуальності кожної людини, пошану до особи та її гідності, толерантне ставлення до людини будь-якої національності, соціального статусу та особистих якостей. Гуманізм постає як певний світогляд, як система ціннісних орієнтацій, в центрі яких лежить визнання людини як вищої цінності. Дотримання цих положень надає гуманізму значення суспільного ідеалу.

У цьому контексті людина розглядається як вища мета суспільного розвитку, в процесі якого забезпечується створення необхідних умов для повної реалізації всіх її можливостей, досягнення гармонії в усіх сферах життя. Гуманні цінності є сутнісною ознакою соціальності, людяності, цивілізованості; це – єдиний духовний стрижень, основа буття [2].

Гуманізація, як парадигма освіти, орієнтована на особистість та її розвиток протягом усього життя. Вона позначається на розвитку особистості й суспільства, оскільки через гуманістичне наповнення змісту освіти найповніше розкриваються здібності людини, гармонія відносин людини і навколишнього середовища, суспільства і природи. Освіта формує гармонійну, самодостатню особистість з розвиненими почуттями і волею, здатну жити і працювати у світі постійних змін. Гуманізація є провідною стратегією сучасної освіти, яка спрямована на розкриття індивідуальних характеристик та творчого потенціалу людини, а основною метою освіти є формування активної особистості. Для реалізації цієї мети педагогічний процес необхідно організовувати таким чином, щоб кожний із тих, хто навчається, міг би стати суб'єктом власного розвитку.

Гуманістичний підхід до освіти передбачає подолання знеособлення, зневаги до суб'єктів навчального процесу; не підготовку кваліфікованої робочої сили для потреб економічного розвитку, а створення всебічних умов для задоволення потреб людини у самовдосконаленні та постійному підвищенні рівня знань і культури.

Під гуманізацією навчально-виховного процесу у професійній підготовці вчителя, треба розуміти перехід від авторитарної педагогіки – «педагогіки тиску» на особистість, що заперечує загальногуманістичну цінність свободи як можливість самоактуалізації творчості, ігнорує проблему міжособистісних відносин між учителем і учнем – до особистісно-орієнтованої педагогіки, яка абсолютного значення надає особистісній свободі й умінню індивіда прогнозувати та контролювати свою діяльність, вчинки, особисте життя, утвердженню гуманних відносин між учасниками педагогічної взаємодії [3, 119]

Треба підкреслити, що гуманізація освіти передбачає створення такого змісту, форм і методів навчання і виховання, які забезпечують ефективний розвиток спеціаліста з вищою освітою – його пізнавальних здібностей, особистісних якостей, насамперед тих, за допомогою яких особистість може і хоче навчатися, зацікавлена в тому, щоб ефективно сприймати навчальні й виховні впливи. Основною функцією навчання при цьому стає формування розвиненої особистості з високим рівнем інтелекту і високими суспільно-значущими цілями й ідеалами [7].

Зауважимо, що гуманістичний характер освітніх відносин педагога і студента в умовах ВНЗ розглядається в сучасній педагогіці як взаємодія, в основі якої знаходиться їх гуманістичний духовно-діяльнісний зв'язок. Сучасне педагогічне середовище ВНЗ у сукупності педагогів і студентів є живим соціальним організмом, що саморозвивається згідно з внутрішніми закономірностями, зокрема, у відповідності до законів синергетики, найважливішим показником якої є взаємодетермінованість структурних компонентів цього середовища, їх взаємозбудження і взаємостимулювання. В

умовах «розуміючого співтовариства» особистість розкріпачується, позбавляється від стереотипів, відкриває свій творчий потенціал. Освітнє середовище, засноване на рівності та співпраці дає можливість і студенту, і педагогу сформувати внутрішню стійкість перед реальністю, духовно-етичну готовність вдумливо аналізувати ситуації, що складаються, вибудовувати стратегію своєї професійно-орієнтованої діяльності [3].

На наш погляд гуманізацію процесу етнокультурної підготовки студентів потрібно здійснювати на основі розвитку ідей відкритості соціального середовища й педагогічного процесу, дотримуючись таких вимог:

- насичення навчально-виховного процесу гуманістичними ідеями розуміння й прийняття цінностей загальнолюдської і національної культур;
- впровадження ідей педагогічного співробітництва (нової етики взаємин викладача й студента, які будуються на взаємній повазі);
- центром процесу гуманізації повинен стати студент як об'єкт і суб'єкт навчально-виховного процесу;
- відмова від дегуманізованої навчально-виховної діяльності, орієнтація на формування досвіду міжкультурного спілкування, толерантності та національної самосвідомості.

Умовою успішного формування етнокультурної компетентності є побудова змісту професійної підготовки з урахуванням національного та етнокультурного компонента. Обґрунтування ідеалу національної освіти належить К. Ушинському. Провідну роль у його реалізації він відводив національній системі виховання, котра складається в історичному процесі становлення конкретної нації. На його думку український народ має самобутню історію, гуманістичну ідеологію і власну філософію буття. Ідейно-моральною основою його виховання є надбання народної мудрості, кращі здобутки національної і світової духовної та матеріальної культури. У національному вихованні він вбачав силу, здоров'я і міць нації [6].

Продовжувачем ідеї національної освіти був В. Сухомлинський, який процес народження громадянина пов'язував перш за все із залученням дитини до національних святинь, які глибоко просвітляють його душу [5].

Сучасна освіта на думку І. Беха, повинна передавати молодому поколінню культуру етносу в найширшому розумінні цього слова. Традиції, фольклор, національний епос, музика і живопис, художні ремесла, етнопедагогіка та народна медицина, філософія і релігія – все це в професійній підготовці вчителя історії повинно входити до змісту освіти, відображаючи тим самим етнокультурний компонент в навчальних програмах предметів. Звідси стає зрозумілим, що освіта, якщо вона дійсно національна, повинна залучати студентів до національної культури, до народних промислів, народних ідеалів і мистецтва, а тим самим й до системи національних цінностей [4, с. 72].

Однак процес етнокультурної самоідентифікації особистості повинен супроводжуватися повагою до інших культур, сприйняттям цих культур у всій їхній самоцінності й унікальності. А це можливо лише за умови наповнення всього навчально-виховного процесу етнокультурними знаннями, традиціями та звичаями як власного народу так і інших народів.

В особливостях сучасного розвитку суспільства широко виявляється зростаюче значення етнокультурного характеру педагогічної діяльності, підвищення важливості праці вчителя, покликаного виховувати та навчати учнів з урахуванням народних традицій, що виявляють здатність до правильного морального вибору в нинішніх складних і суперечливих життєвих ситуаціях з позиції добра й гуманізму.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, головний принцип буття людини – гуманізм, повинен бути присутній в усіх сферах життєдіяльності, і, особливо, в педагогіці. Робота з людьми завжди вимагає особливих зусиль. Сучасна освіта повинна стати важливим чинником гуманізації суспільства, формуванням нових життєвих орієнтирів особистості. Молоді люди, які зараз навчаються, незабаром увійдуть у доросле життя та будуть покликані утверджувати загальнолюдські й національні морально-духовні цінності. Вони повинні розуміти, що наукові досягнення, технічний прогрес мають право на існування та використання за умови високого рівня морально-духовної культури їх носіїв. Тому найважливішим завданням сучасного навчального процесу є гуманізація, поєднання національних та загальнолюдських засад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтін М. Гуманізм як принцип виховання сучасної молоді / М. Бахтін // Вища освіта України. – 2007. – № 1. – С. 117–120.
2. Корецька А. Освіта і її духовна зорієнтованість в українському суспільстві/ А.Корецька // Вища освіта України. –2007. –№ 1. – С. 36–41.
- 3.Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання / В.І. Лозова, Г. Троцько. – Х.: ХДПУ, 1996. – 338 с.
4. Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002. / зб. наук. праць до 10-річчя АПН України / Академія педагогічних наук України. – Частина 1. – Харків: «ОВС», 2002. – 640 с.
5. Сухомлинський В.О. Поради молодому директору школи. Вибр. твори: В 5 т. / В.О. Сухомлинський – К.: Рад. школа, 1976. – т.4. – 340 с.
6. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні / К.Д. Ушинський // Вибр. пед. твори: В 2 т. – К., 1983. – Т. 1. – С. 349 – 424.
7. Флієр А.Я. Культурологія для культурологів: Навчальний посібник для вищої школи / А.Я. Флієр. – М.:Академічний Проект, 2000. – 496 с.
8. Харитонов М.Г. Теория и практика этнопедагогической подготовки учителя начальных классов национальной школы / Автореф. дисс. д-ра пед. наук. – М.: МПГУ, 1999. – 32 с.

REFERENCES

1. Bakhtin M. Humanizm yak pryntsyp vykhovannya suchasnoyi molodi / M. Bakhtin // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2007. – No 1. – S. 117–120.
2. Korets'ka A. Osvita i yiyi dukhovna zoriyentovanist' v ukrayins'komu suspil'stvi/ A. Korets'ka // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2007. – No 1. – S. 36–41.
3. Lozova V.I. Teoretychni osnovy vykhovannya i navchannya / V.I. Lozova, H. Trotsko. – KH.: KHDPU, 1996. – 338 s.
4. Rozvytok pedahohichnoyi i psykholohichnoyi nauk v Ukraini 1992-2002. zb. nauk. prats' do 10-richchya APN Ukrainy / Akademiya pedahohichnykh nauk Ukrainy. – Chastyna 1. – Kharkiv: «OVS», 2002. – 640 s.
5. Sukhomlyns'ky V.O. Porady molodomu dyrektoru shkoly. Vybr. tvory: V 5 t. / V.O. Sukhomlyns'ky – K.: Rad. shkola, 1976. – t.4. – 339 s.
6. Ushyns'ky K.D. Pro narodnist' u hromads'komu vykhovanni / K.D. Ushyns'ky // Vybr. ped. tvory: V 2 t. – K., 1983. – T. 1. – S. 349 – 423.
7. Fliyer A.YA. Kul'turolohiya dlya kul'turolohiv: Navchal'nyy posibnyk dlya vyshchoyi shkoly / A.YA. Fliyer. – M.:Akademichnyy Proekt, 2000. – 496 s.
8. Kharytonov M.H. Teoryya y praktyka étnopedahohycheskoy podhotovky uchytelya nachal'nykh klassov natsyonal'noy shkoly / Avtoref. dyss. d-ra ped.nauk. – M.: MPhU, 1999. – 32s.

АННОТАЦИЯ

Н.В. Сидельник. Гуманизация образовательного процесса в этнокультурной подготовке учителя истории.

В статье раскрывается сущность понятия гуманизм, гуманизация, гуманистический подход к образованию. Рассматриваются теоретические аспекты гуманизации учебно-воспитательного процесса высшего учебного заведения. Определены основные требования при которых происходит процесс гуманизации в этнокультурной подготовке учителя истории.

Ключевые слова: гуманизм, гуманизация, гуманистический подход, профессиональная подготовка учителя, ценностные ориентации, общечеловеческие и национальные ценности.

SUMMARY

N.V. Sidelnik. Humanization of the educational process in the ethno-cultural preparation of the history teacher.

The article reveals the essence of the concept of humanism, humanization, humanistic approach to education. The theoretical aspects of the humanization of the educational process of the higher educational institution are considered. The basic requirements under which the process of humanization in the ethnocultural training of the history teacher is determined.

Note that the relationship humanistic character education teacher and students in universities in modern pedagogy is considered as the interaction, based

on their humanist spirit is-activity relationship. Modern pedagogical university environment together teachers and students is a living social organism that self-developing in accordance with the internal laws, including under the laws of synergy, which is an important indicator vzayemodeterminovanist structural components of the environment and their vzayemozbudzhennya vzayemostymulyuvannya. In terms of "understanding the community" rozkripachuyetsya person deprived of stereotypes, opens its creative potential. Educational environment based on equality and cooperation enables both students and teacher to create internal resistance to the reality of spiritual and moral readiness to carefully analyze the situation, which consist of its strategy to build a professional-oriented activities.

Thus, the main principle of human existence – humanity, must be present in all spheres of life, and especially in teaching. Working with people always require much effort. Modern education should be an important factor in the humanization of society, the formation of new vital reference person. Young people are now enrolled, soon will enter into adulthood and are designed to establish common national and moral and spiritual values. They must understand that scientific advances, technological advances have their use and provided a high level of moral and spiritual culture of their carriers. Therefore, the most important task of modern educational process humanization is a combination of national and universal principles.

Key-words: humanism, humanization, humanistic approach, teacher training, value orientations, universal and national values.